

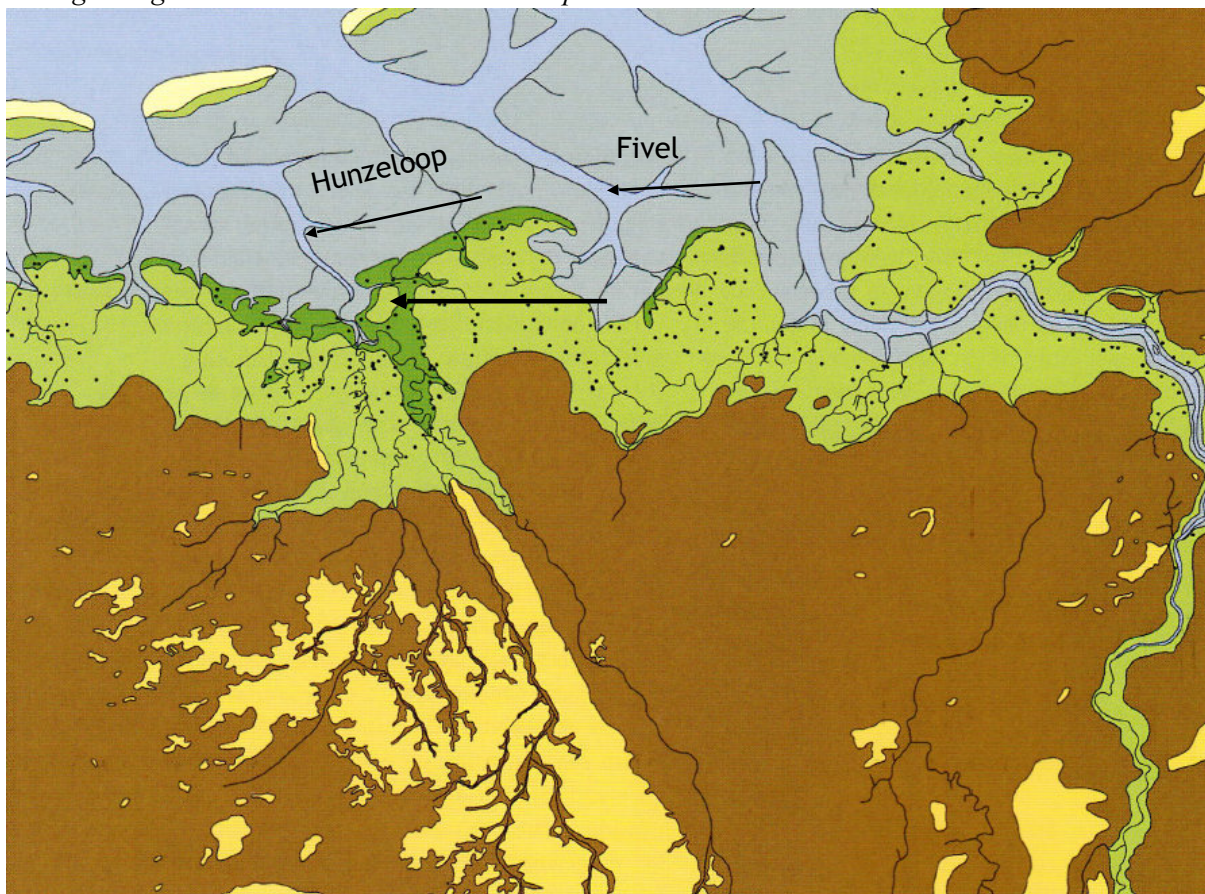
Infobestand wandelroutes cultuurhistorie 1.

Introductie Winsum.

Winsum is een heel oud dorp maar bestaat hedentendage eigenlijk uit drie dorpen: Winsum zelf, Bellingeweer en Obergum. Alle drie dorpen zijn wierden van voor de jaartelling. Daarnaast is in de wijk Ripperda ook nog de onbebouwde wierde aanwezig nl. de Ripperdawierde. Wierden zijn kunstmatige verhoogde plaatsen (vaak op een natuurlijke hoogte zoals een oeverwal) om droge voeten te houden bij opkomende vloed. De wierden zijn ontstaan in de periode 500 v. Chr. tot ongeveer 400 n Chr.

De Hunze stroomde vroeger langs Winsum. Doordat de Fivel langzaam maar zeker steeds verder verzandde werd de handelsroute via de Hunze steeds belangrijker. Als gevolg daarvan zal al in de vroege middeleeuwen Winsum een handelsnederzetting geweest zijn. Dat blijkt ook uit een oorkonde uit 1057 waarbij de Duitse koning Hendrik IV, 6 jaar oud, onder regentschap van zijn moeder de grafelijke rechten over de gouwen Hunsingo en Fivelingo aan de aartsbisschop van Hamburg schenkt, met daarbij onder andere het recht een markt te stichten in Winsum en het recht om munten te slaan. Van enige daadwerkelijke macht van de bisschop is overigens niets bekend. Dat er echter daadwerkelijk Winsumer munten in deze tijd zijn geslagen, blijkt uit vondsten in het Oostzeegebied. Ondanks het oude markt- en muntrecht heeft Winsum, mede dankzij de dominante positie van Groningen, zich echter niet ontwikkeld tot stad.

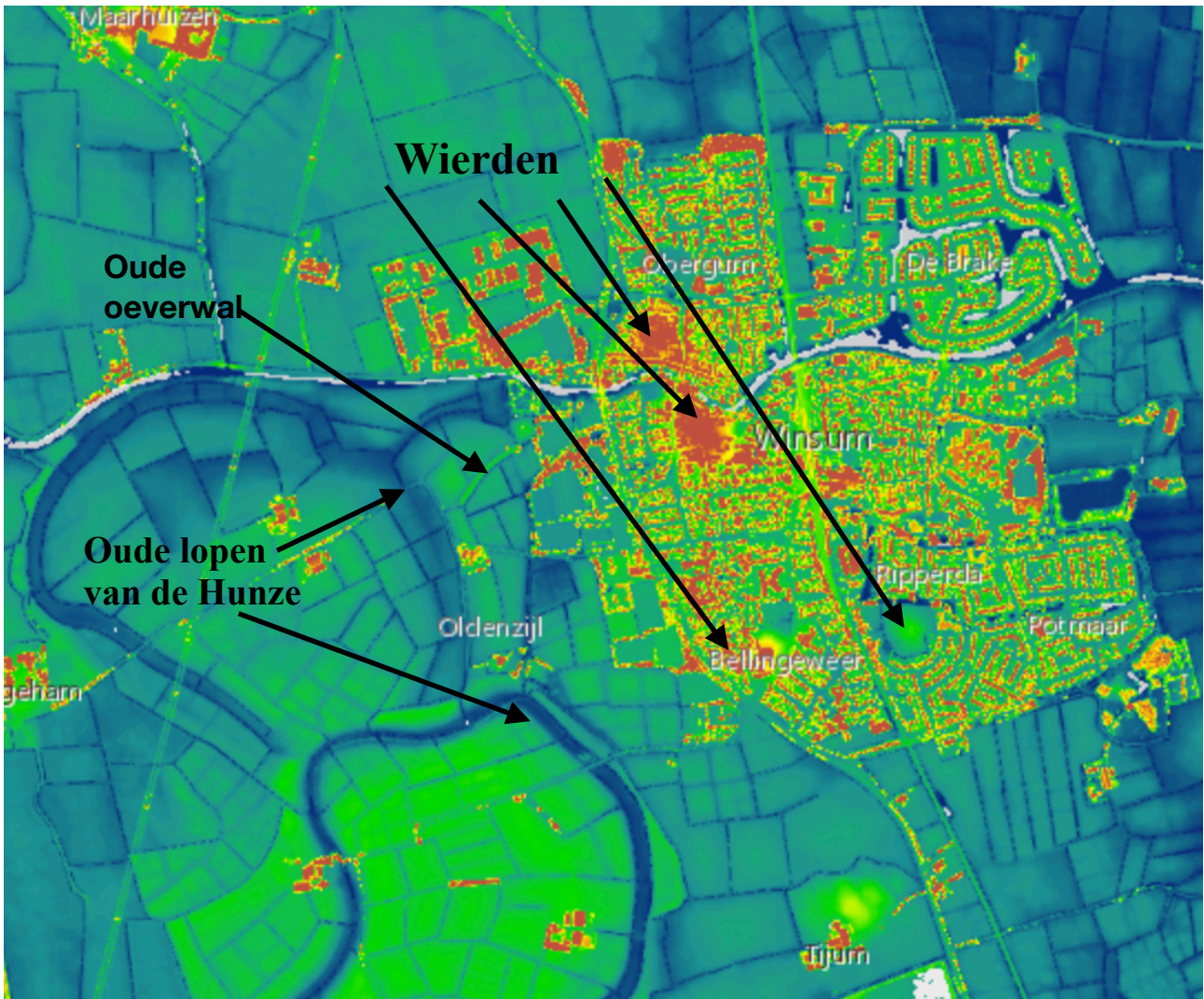
Huidige hoogtekarta van Winsum en de oude lopen van de Hunze.

Kaart van ca 100 jaar na Chr.

De relatie met de zee wordt voor Winsum meteen duidelijk. Alle zwarte stippen zijn de Wierden. De wierden werden vooral op de oeverwallen van de rivierlopen gebouwd. Het bruine gedeelte zijn veengebieden,

donkergroen staat voor de hoge kwelders en de licht groene gedeelten de lage kwelder gebieden. De Wierden werden bewoond vanaf 500 v Chr. Eerst alleen zomer. De aanslibbing van heel Noord Groningen is resultaat van de erosiestromen van de Alpen in de Noordzee. De slib wordt pas afgezet bij boven Nederland. Vandaar dat de grond erg vruchtbaar was en vol mineralen zat.

a. De Torenkerk.

De **Torenkerk** is een middeleeuwse kerk waarvan de oudste delen stammen uit de twaalfde eeuw, wellicht zelfs uit de late elfde eeuw. Uit de oorspronkelijke bouwtijd resteren nog tufsteen, oud vulkanische gesteente uit de Eifel, fragmenten in de zuidmuur van het schip. Hoe het schip er oorspronkelijk heeft uitgezien valt, mede door het aanbrengen van grote spitsboogvensters in de zestiende eeuw, niet te zeggen. Het schip heeft een eikenhouten kapconstructie.

Het huidige romanogotische koor dateert uit de dertiende eeuw. Aan de buitenzijde is het vijfzijdige koor versierd met een fries in witte velden. Op het dak liggen originele monniken en nonnen.

Het kerkorgel is in 1977 vervaardigd door de orgelbouwer Mense Ruiter.

De kerk heeft een inpandige toren uit 1693. De huidige toren verving een voorganger die waarschijnlijk een gereduceerd westwerk had. De vorm van de huidige toren, met als bijzonderheid de houten buitentrap, suggereert dat ook deze een westwerk heeft. De trap is in 1975-1976 gereconstrueerd aan de hand van gevonden overblijfselen van de oorspronkelijke trap.

b. Voormalige hervormde pastorie uit 1887.

Voormalige PASTORIE uit 1887 op nagenoeg vierkante plattegrond, opgetrokken in een rood-bruine baksteen, met alleen aan de voorzijde een gepleisterde plint onder een gepleisterde cordonlijst. Het afgeknotte schilddak is deels gedekt met een zwart geglazuurde Friese golfpan en deels met een muldenpan en heeft vier gemetselde nokschoorstenen en een kroonlijst. T-vensters onder een segmentboog met gepleisterde sluitsteen geleden de gevels. Op de hoeken van de gevels gemetselde pilasters.

Aan de noordzijde bevindt zich de entree, bestaande uit een dubbele paneeldeur met twee deurlichten met siersmeedwerk ervoor. De deur heeft een houten omlijsting samengesteld uit twee gegroefde pilasters met fantasiekapiteel en een kroonlijst. Voor de deur een natuurstenen stoepje en aan weerszijden twee vensters, met elkaar verbonden via de cordonlijst. Onder de twee vensters links van de deur bevinden zich twee keldervensters onder een segmentboog met gepleisterde sluitsteen.

De westgevel wordt in vieren gedeeld door gemetselde pilasters en heeft twee blinde vensters. De zuidgevel heeft een middenrisaliet met openslaande paneeldeuren met bovenlicht onder een segmentboog met gepleisterde sluitsteen. De openslaande deuren herhalen zich aan weerszijden van het risaliet, alleen zijn de deuren rechts ervan later aan de onderzijde dichtgezet. Naast de deuren een T-venster. In het dakvlak boven het risaliet een dakkapel met kroonlijst en twee gepleisterde pilasters. De dakkapel heeft een samengesteld T-venster onder twee segmentbogen.

Aan de oostgevel is een CONSISTORIEKAMER gebouwd, opgetrokken op een rechthoekige plattegrond in rood-bruine baksteen. Het zadeldak is gedekt met een zwarte muldenpan en heeft een hoge, gemetselde schoorsteen en een mastgoot op houten klossen. De beide topgevels hebben een klimmend keperboogfries en een gietijzeren roosvenster, en worden afgedekt door een aangesmeerde rand met tuit. Vier lisenen geleden de oostgevel en de noord- en zuidgevel hebben hoeklisenen. In de oostgevel een houten deur met een gebogen tweeruits bovenlicht. In de noord- en zuidgevel twee zesruits vensters onder een rollaag.

In het INTERIEUR is de hoofdgang met tochtportaal vermeldenswaard, met name de decoratieve tegels op de vloer, het gestucte plafond met rozet, de tochtdeur met boven- en zijlichten van gekleurd glas en de twee met hout omlijste bogen die toegang verlenen tot de zijgang en de trapopgang. Tevens is van belang de houten trap met decoratieve houten pijlers en ijzeren spijlen.

c. Molen de Vriendschap is een Pelmolen

De molen is gebouwd in 1785 in Mensingeweer en verplaatst naar Winsum in 1801. Deze molen is daarmee een van de oudste nog bestaande molens in Groningen. De molen is waarschijnlijk destijds als pelmolen is gebouwd. Omdat de molen puur voor het pellen van gerst diende ontbreekt de steenzolder.

Bij sterke wind ging in 1935 tijdens het pelwerk een roede kapot. In 1941 werden de pelstenen verwijderd en gebruikt in de mechanische pellerij De Vriendschap in Hoogezand. Nadien is in de molen op de plaats van de pelstenen een koppel maalstenen aangebracht. De maalstoel staat echter zover uit het hart van de molen dat er geen gebruikelijke overbrenging van spoorwiel (Gronings; takrad) naar maalspil kon ontstaan. Er kwam een tussenrad; de maalstenen worden nu via een stiekelrad, een tussenschijfloop en een lange spil aangedreven. Door dit unieke tussenrad draait de maalsteen andersom.

Een roe heeft Van Bussel-stroomlijnneuzen met remkleppen en de andere roe is Oud-Hollands opgehekt, echter beide roeden zijn voorzien van zelfzwichting.

De molen was in eigendom van de Gemeente Winsum tot dat de Molenstichting Winsum het beheer in 1992 overnam. De laatste restauratie was in 1975/1976.

Openingstijden; zaterdag van 10.30 tot 17.00 uur. De vrijwillige molenaar vertelt u graag over de interessante constructiedetails van de Vriendschap

Technische gegevens:

- 8-kante stellingmolen op lage stenen onderbouw met stiepen, stellinghoogte 7.80 meter,
- korenmolen,
- zelfzwichting ,
- Van Busselneuzen ,op twee roeden met neusremkleppen op een roede.

d. Dominicanerklooster Winsum. Het rondje van de Molenstraat en Hoofdstraat is de voormalige locatie van het Dominanerklooster.

Het klooster werd in 1276 gesticht door Dominicanen. De dominicanen (ook wel Jacobijnen of Predikheren genoemd) stichten vaak kloosterzusters in rijke stadse gebieden en zij voorzagen bedelend in hun onderhoud en verlangden weinig grondbezit. In die zin waren zij geen concurrenten voor de in dit gebied al heersende kloosterorden. Na hier ketters vervolgd te hebben, legden zij zich vooral toe op studie en 'zielzorg' in de wijde omgeving. Het einde van hun bestaan werd ingeluid door de Reformatie, die 500 jaar geleden door Maarten Luther in 1517 in gang gezet werd. Langzaam kregen de protestanten de overhand, wat

WAAR LAGEN DE KLOOSTERGEBOUWEN?

Binnenkerkhof

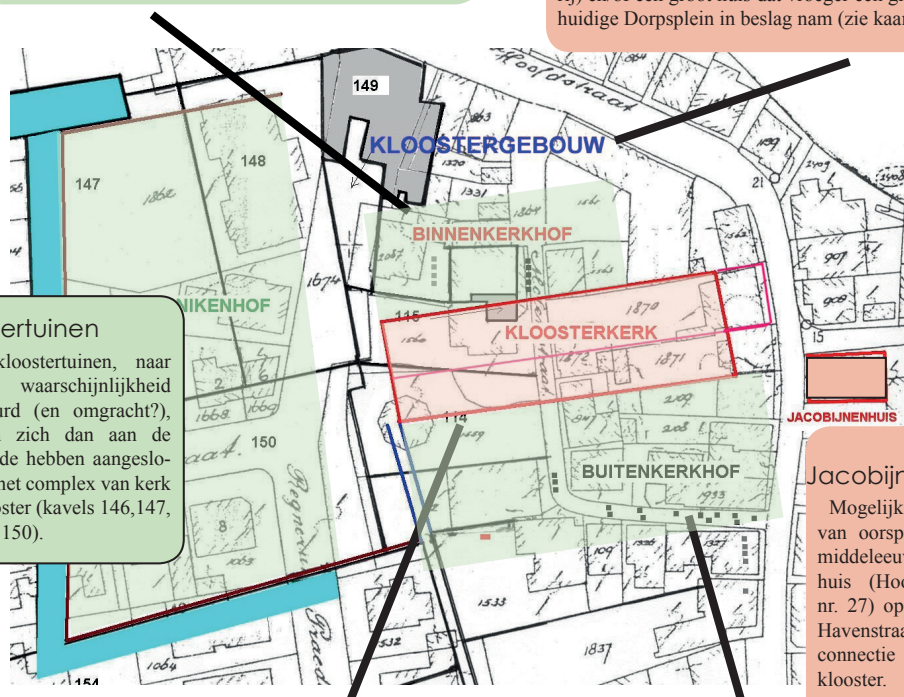
Ten noorden van de kloosterkerk zou het binnenkerkhof gelegen kunnen hebben, de plaats waar uitsluitend de mannelijke bewoners ter aarde werden besteld. Dit binnenkerkhof kan zich, deels onder de huidige bewoning, in westelijke richting hebben uitgestrekt, wellicht tot aan en mogelijk tot op het huidige Dorpsplein.

Kloostergebouwen

Indien het binnenkerkhof, zoals hier verondersteld, aan de noordzijde van de kerk heeft gelegen, impliceert dit ook, op grond van de conventies die de dominicanen in acht namen bij de bouw van hun kloosters, dat de eigenlijke kloostergebouwen ook daar gelegen moeten hebben. Min of meer aansluitend op de kerk zouden deze dan te zoeken zijn aan de Hoofdstraat-Winsum nr. 12 en 10 (nu winkel en werkplaats Pol), mogelijk zelfs met inbegrip van nr. 1 (drogistrij) en/of een groot huis dat vroeger een groot deel van het huidige Dorpsplein in beslag nam (zie kaart perceel 149).

Kloostertuinen

De kloostertuinen, naar alle waarschijnlijkheid ommuurd (en omgracht?), kunnen zich dan aan de westzijde hebben aangesloten op het complex van kerk en klooster (kavels 146, 147, 148 en 150).

Jacobijnenhuis

Mogelijk heeft ook het, van oorsprong grotendeels middeleeuwse Jacobijnenhuis (Hoofdstraat-Winsum nr. 27) op de hoek van de Havenstraat nog enigerlei connectie gehad met het klooster.

Kloosterkerk

De drie oost-west lopende puinbanen in de noord-zuidtak van de Molenstraat en de aard van de bouwrestanten zouden erop kunnen wijzen dat wij hier te doen hebben met de funderingsrestanten van twee of drie muren van de kloosterkerk van het Jacobijnenconvent. Zoals reeds opgemerkt, sluiten de ligging en richting van deze puinbanen aan op een drietal recentere oost-west lopende, langgerekte perceelgrenzen, nl. die van de kavels van de huizen en tuinen van Hoofdstraat-Winsum nr. 16 en 18 en die van Molenstraat nr. 5 en ten dele nr. 7. Zoals alle middeleeuwse kerken zal ook de Winsumse kloosterkerk in west-oost richting gebouwd zijn geweest.

Buitenkerkhof

Ten zuiden van de kloosterkerk lag waarschijnlijk het buitenkerkhof, de plek waar mannen en vrouwen, leken dus, die op enigerlei wijze met het klooster en de dominicanen verbonden waren, begraven werden. Hoever het buitenkerkhof zich precies heeft uitgestrekt is moeilijk te zeggen, maar er zijn aanwijzingen dat het zich voortzette in zuidelijke richting.

uitmondde in de Beeldenstorm, waarna het Winsumer klooster werd opgeheven. Het was zwaar beschadigd, de stenen werden gebruikt om het dochterklooster in Groningen te herstellen. Uit een oorkonde uit 1580

blijkt dat alleen de kerk behouden bleef en gerestaureerd werd. Maar later is ook deze afgebroken. Zowel het klooster als de kerk zijn volledig van de kaart verdwenen.

e. Molen de Ster.

Molen de Ster uit 1851 is een Koren- en pelmolen.

Midden in het centrum van Winsum ligt de molenberg en op deze berg verrees in 1851 voor rekening van P.G. Wildeveld een achtkante stellingmolen voor pellen en malen. Oorspronkelijk behoorde het terrein tot het Dominicanerklooster van Winsum.

De molen heeft een koppel maalstenen en twee incomplete pelstenen. Vroeger lag er in de molen ook een koppel mosterdstenen, daarvan is er één exemplaar ingemetseld in de muur van het parkeerterrein aan de voet van de molen.

De Ster is in 1851 gebouwd als opvolger van een standerdmolen, die al van voor 1628 dateerde.

Stroomlijnneuzen kreeg de molen in 1933 maar in 1938 ging het mis tijdens het pellen: het hekwerk brak van een roede. Ook bij het oprukken van de Duitse troepen in 1940 liep de molen schade op. Ondanks de opgelopen schade werd er tijdens de oorlog en mogelijk daarna met de molen elektriciteit opgewekt.

Eind jaren zestig van de vorige werd de molen gerestaureerd door molenbouwer Bremer uit Adorp en de molen was in 1971 weer in bedrijf. Thans is de Molenstichting Winsum eigenaar.

Technische gegevens:

- 8-kante stellingmolen, stellinghoogte 7.10meter, op voormalige molenberg, op de wierde van Winsum,
- pel-en korenmolen,
- zelfzwichting met neusremkleppen op buitenroede, binnenroede Oud-Hollands
- gevluht 22.40 meter: op de wierdehoogte met daarop de molenberg en daarop een stellingmolen met een gevluht van 22.40 meter vormt de molen een markant punt in de omgeving,

f. Jacobijnenhuis.

Het Jacobijnenhuis ligt op het hoogste punt van de Winsumer wierde, tussen de beide molens. Bij de restauratie bleek dat delen van het huis nog aanzienlijk ouder zijn. Lange tijd – van de 13e tot de 16e eeuw – heeft in Winsum een Jacobijnenklooster (synoniemen met Dominicanerklooster en Predikheren) gestaan. Na de opheffing van het klooster werd het namelijk tot de grond toe afgebroken. Bij het begin van de restauratie ontdekten bouwhistorici in de zuidmuur van het pand de sporen van kloostervensters. Nader onderzoek – ondermeer naar de roze verf op het pleisterwerk – toonde aan dat het hier om 13e of 14e eeuwse vensters moet gaan. Eén van deze vensters is – hoewel uiteraard dicht gemetseld – nog vrijwel gaaf. Daarnaast werden de restanten van nog zes van deze vensters aangetroffen. Een gebouw dat in die tijd zeven van deze vensters had, moet een belangrijk gebouw zijn geweest. Hoewel de bewijsvoering niet sluitend is te krijgen, lijkt het aannemelijk dat het gebouw onderdeel heeft uitgemaakt van de kloostergebouwen: als huis van de prior, als gastenverblijf, eetzaal o.i.d. Na de vondst van deze kloostervensters werd de restauratie enkele maanden stil gelegd voor opgravingen. Bij die opgravingen werden tal van voorwerpen aangetroffen uit verschillende periode's. Met name werden veel gebruiksvoorwerpen (of restanten daarvan) gevonden in gedempte waterputjes. Wanneer er geen andere expositie plaatsvindt, worden deze vondsten tentoongesteld in de vitrines van het Jacobijnenhuis. In 2003 werd de restauratie voltooid.

g. Wierde Winsum.

Staand op het punt van de Hoofdstraat en de Havenstraat staat u ook op het hoogste punt van de wierden.

h. Diverse historische paden aan de Havenstraat.

i. Jeneverbrug.

Een voetbrug als hoogholtje weliswaar van staal maar wel volgens het principe van een hoogholtje. Ze werden zo gebouwd om de schepen met landbouwproducten er onder door te kunnen laten varen. De term jenever stamt van de tijd dat aan beide zijden een kroeg was gevestigd.

j. Voormalige Synagoge gebouwd in 1879.

Tot 1879 werden de godsdienstoefeningen van de joodse gemeente gehouden in de huissynagoge aan de Westerstraat te Obergum. Besloten werd een eigen synagoge te bouwen aan de Schoolstraat. Het bescheiden

gebouwtje, opgetrokken in de zgn. 'Waterstaatstijl', is een typisch voorbeeld van een mediene synagoge. Tot 1934 zijn hier de joodse erediensten gehouden. Daarna zijn samengegaan met een andere synagoge. Bijna alle joodse inwoners zijn omgebracht in de WOII getuige de herdenkingsplaten aan de achterzijde.

k. Dinghkum.

Dinghkum gebouwd in 1863. Bevat nog balken van de oude borg de Brake uit 15e eeuw.

ARMENHUIS gebouwd in 1863 door de toenmalige gemeente Winsum in een stijl met kenmerken van een Ambachtelijk-traditionele bouwtrant, nu in gebruik als woonhuis, Dinghkum genaamd. Bij de bouw van het pand is materiaal gebruikt dat afkomstig was van de afbraak van de borg De Brake. Naast het pand dat plaats bood aan ongeveer vijf woningen voor armlastigen en de woning voor een 'vader' en een 'moeder', staat een hofje dat eveneens door de gemeente is gebouwd. Het voormalig armenhuis ligt aan de rand van het oude dorp Obergum en binnen de grenzen van het beschermd dorpsgezicht Winsum/Obergum.

Omstreeks 1950 is het pand verbouwd tot bejaardenhuis met acht kamers en woonruimte voor de directrice en haar gezin. In 1974 is het pand verbouwd tot woonhuis. De verbouwingen betroffen vooral het interieur. In de jaren 1945-1971, toen het pand in gebruik was als bejaardenhuis, zijn de bakstenen gevels van het pand wit geschilderd. De achtergevel, zuidgevel, is deels gewijzigd.

Deels onderkelderd, één bouwlaag hoog pand op L-vormige plattegrond, gedekt door een samengesteld zadeldak van deels blauwe Hollandse pannen en op dakschilden aan achterzijde deels niet-originele pannen. Gevels zijn opgemetseld van baksteen die wit geverfd is, trasraam is zwart geverfd. Dak heeft brede overstek met niet-originele mastgoot op klossen; op nok een gemetselde schoorsteen. Vensters zijn verticaal, hebben houten roedenverdeling en worden beëindigd door een rollaag; oorspronkelijk schuifvensters.

Korte oost-west gesitueerde vleugel van het gebouw heeft op beide hoeken een topgevel en daartussen een iets teruggelegen gevelgedeelte. Topgevels van noordgevel, voorgevel, hebben elk op begane grond twee vijftienruits vensters die aan bovenzijde getoogd zijn; boven deze twee vensters een zelfde negenruits venster; westelijke topgevel heeft twee getoogde zesruits keldervensters. In teruggelegen middengedeelte bevindt zich de entree; vernieuwde houten paneeldeur met getoogd bovenlicht met lamp heeft niet-originele omlijsting en lage stoep van baksteen. Naast voordeur twee dezelfde vensters als in topgevels. Voor middengedeelte loopt een bordes dat omgeven wordt door een lage bakstenen muur (niet-origineel). Westgevel van korte vleugel heeft een zesruits venster en een gevelsteen met opschrift: 'Inrigting voor hulpbetoon & werkverschaffing gesticht in het jaar 1863' gevolgd door de namen van de burgemeester en twee wethouders. Zuidgevel, achtergevel, van korte vleugel heeft vernieuwd middengedeelte met terrasdeuren; in zuidelijke topgevel twee vijftienruits vensters en een zesruits keldervenster.

Lange noord-zuid gesitueerde vleugel van het gebouw bestaat uit twee hoge gedeelten op de hoeken en daartussen een lager gedeelte; alle gedekt door een afzonderlijk zadeldak. Noordelijk hoger gedeelte heeft aan oostzijde drie vijftienruits vensters en daaronder drie zesruits keldervensters; middengedeelte heeft aan oostzijde vier dezelfde vensters als noordelijk gedeelte; zuidelijk gedeelte heeft aan oostzijde twee dezelfde vensters als noordelijke gedeelte. Zuidgevel van lange vleugel van het gebouw heeft een zesruits venster. Westgevel van lange vleugel van het gebouw heeft in zuidelijk gedeelte twee vijftienruits vensters; middengedeelte heeft twee dezelfde vensters en een opgeklampte deur; noordelijk gedeelte heeft een klein zesruits venster.

l. Obergumerkerk.

De nu hervormde kerk van Obergum, gelegen op het hoogste deel van een wierde, heeft een enkel schip dat aan de oostzijde is afgesloten met een driezijdig koor. Aan de westzijde bevindt zich een ongelede toren met zadeldak. De kerk is in de eerste helft van de 13e eeuw gebouwd. De patroonheilige kan Nicolaas geweest zijn; in 1427 wordt al gesproken van de 'capella cum cura Sancti Nicolai in Obergym' (Bron: Heinrich Reimers, 'Die Heiligen in Ostfriesland' 1918). In de 15e eeuw is de kerk naar het oosten verlengd, te zien aan een verticale verspringing in de noord- en zuidmuur. De in de 18e eeuw vergrote spitsboogramen zijn veel groter dan de rondboogramen in het oudere deel. Tegelijkertijd kreeg het koor een driezijdige sluiting met eenmaal versneden steunberen. De bovenkant van de muren zijn rondom voorzien van een zaagtandfries.

De toren met zadeldak uit de 14e eeuw was oorspronkelijk vrijstaand; hij is later met de kerk verbonden. De verbouwing van de toren is te dateren aan de hand van jaartalankers uit 1706 en een sluitsteen met het jaartal 1790. Deze zit boven een deur die, als je hem open doet, een slordig gemetselde muur blijkt te verbergen. In de toren zitten resten van een koepelgewelf. Het uurwerk in de toren komt uit de 17e eeuw. In de noordoostelijke gevel van het koor is een lengtemaat (ongeveer 4 voet: bijna 1,30 m.) gemetseld in baksteen. Een soort standaardmaat voor de dorpelingen. Het kerkinterieur werd in 1844 verbouwd en in 1970-'71 is de hele kerk gerestaureerd. Tot de inventaris behoren een preekstoel in Lodewijk XV-stijl met wapens van Van Nyeveen, Sichterman en Vinkers (1780), een eenvoudige avondmaalstafel (1790) en een herenbank (eind 18e eeuw). In het koor staat sinds 1971 een kabinetorgel van H.H. Hess uit ca. 1775, afkomstig uit de kerk van Terhorne. Het binnenwerk is grotendeels vernieuwd. Obergumerkerk of ook wel Nicolaaskerk. m. Wierde Obergum.

n. Het Kinderboekenhuis.

Het KinderBoekenHuis in Winsum herbergt een van de grootste collecties Nederlandstalige kinder- en jeugdboeken. Zo'n dertigduizend boeken om te lezen en te lenen, en soms om te kopen.

Het fraaie KinderBoekenHuis staat aan het Kerkpad, vlakbij de historische Nicolaaskerk in het dorpsdeel Obergum en deelt het gebouw met de Historische Vereniging Winsum.

o. De Boog.

De stenen BOOGBRUG, bijgenaamd "de Boog", is gebouwd op de plek van een oudere, identieke brug uit 1808. De brug werd 10 mei 1940 opgeblazen door de Genie en in 1941 herbouwd in opdracht van het toenmalige Waterschap Hunsingo. De brug uit 1808 is aangelegd toen besloten werd het gedeelte van het Winsumerdiep dat door Winsum en Obergum loopt uit te graven, met afdamming van het te graven gedeelte. Het dam- en graafwerk werd toen gegund aan Pieter Cornelis de Jonge en de bouw van de brug aan Jan de Vries. Waterbouwkundige bij de bouw van de brug in 1941 was A. Dalmolen. De opvallend gelegen brug midden in het centrum van Winsum, verbindt Obergum met Winsum. Naast de brug staat een woning met een gevelsteen waarop het opblazen van de brug is afgebeeld en de datum 10 mei 1940.

In bruin-rode klinker opgetrokken vaste BOOGBRUG met bovenin muurankers. Als sluitsteen heeft de boog aan de oostzijde het wapen van het waterschap Hunsingo. Op de brug aan weerszijden ijzeren leuning, bestaande uit ijzeren pijlers waartussen twee buizen lopen, die op een rand van beton zijn geplaatst. De pijlers zijn met stangen aan de brug bevestigd. Over het brugdek loopt een klinkerweg. Een gemetselde trap met pad voert aan de westzijde vanaf de Winsumkant naar de kade beneden en wordt door een gemetseld muurtje met ijzeren leuning (identiek aan die van de brug) van het water gescheiden. In dit muurtje is de gevelsteen van de oude brug aangebracht: Gebouwd 1808.

p. Oude Diepje.

Restant van het diepje dat vroeger op de Hunze loosde. Het Winsumerdiep zorgde via het Oude diepje voor de afwatering van Noord Oost Groningen. Zie verder Oldenzijl.

q. Huiswierde aan de rechterzijde aan de overkant van het Oude Diepje.

Een wierde begon meestal met een huiswierde. Dorpswierden zijn min of meer met elkaar verbonden huiswierden.

r. Oude Oeverwal de Hunze aan rechterzijde aan de overkant van het Oude Diepje.

In het landschap is nog een oude oeverwal te zien. Zie ook de hoogtekaart.

s. Oldenzijl.

In de 14e eeuw lag hier een zijl (sluis), de Winsumerzijl, die water uit het Winsumerdiep (de oude Delf) in het Reitdiep loosde. De zijl komt voor in zijlbrieven vanaf 1323. Nadat in 1325 door monniken van het Klooster van Aduard een voorwerk werd gesticht in Schilligeham, werd een kleiweg aangelegd tussen Bellingeweer en Schilligeham met een bocht naar het noorden langs de Winsumerzijl. In de 15e eeuw slibden de gebieden ten noorden van Winsum en Onderdendam steeds verder op en kreeg de zijl steeds meer water te verwerken. Tussen 1458 en 1459 werd daarop het Winsumerdiep doorgetrokken naar het westen en werd de zijl door het Winsumer en Schaphalsterzijlvest verplaatst naar de Schaphalsterzijl aan de nieuwe westelijke monding van het Winsumerdiep. De plaats van de oude zijl werd daarop bekend als 'Oldenzijl'. De zijl bleef nog eeuwenlang in dienst totdat in 1629 de oude loop van het Reitdiep werd afgesneden door het

graven van een rak langs Garnwerd. De oude loop staat sindsdien bekend als het Oude Diepje en stroomt ten zuiden van het gehucht. In 1636 werd daarop de oude zijl aan buitenzijde afgesloten met een dam en een dijk en kort daarop gesloopt.

Het niet meer gebruikte stukje oude Winsummerdiep tussen Oldenzijl en het Winsummerdiep werd niet meer onderhouden en slibde daarop langzaam dicht. Een kaart uit 1727 spreekt van 'het Oudt Rijdt bijna toegewassen'. In 1852 werd het Winsummerdiep echter verbreed, waarop in 1865 het diepje weer werd opengegraven, ditmaal om water in omgekeerde richting te lozen uit het Oude Diepje naar het Winsummerdiep. Dit diepje loopt langs de sportvelden en heet nu Oldenzijlsterdiepje (vroeger Oude Diep). In 1866 werd ongeveer 350 meter ten noorden van Oldenzijl een nieuwe veel rechtere weg vanuit Winsum naar Schilligeham aangelegd, zodat de weg door Oldenzijl van minder belang werd. De zuidelijke tak bleef in gebruik als kerkpad, maar verdween omdat het bij het aangrenzende land werd getrokken langzamerhand onder de klei.

In de 80 jarige oorlog heeft er ook nog een schans gelegen bij deze oude zijl. Deels is dat nog te herkennen aan de waterlopen. Het gebied rondom Oldenzijl is in eigendom van Het Groninger Landschap. Zie informatiebord.

t. Beeld Vogelvanger van Winsum.

Dit recent kunstwerk van Jon Gardella beeldt de Vogelvanger van Winsum uit. Dit naar aanleiding van een jeugdboek uit 1920 van J. Keuning en naar aanleiding van een verdwenen beroep (1964 verbod op vogelvanger) van vogelvanger. De goudplevier kwam en komt hier in het najaar als trekvogel ons land aan doen en werd tot 1964 veelvuldig gevangen en verkocht naar Engeland waar het als delicatessen diende. Veel landarbeiders verdienden ongeveer de helft van hun inkomen uit deze vogelvangst.

Jonathan August Gardella is geboren in Cooperstown 1948 in de staat New York. Op 2 jarige leeftijd verhuisde hij naar Weston in Massachusetts. Toen hij 8 jaar was had hij het geluk les te krijgen van Bon Lavin. Door zijn begeleiding had Jon Gardella al op 13 jarige leeftijd technieken geleerd zoals beeldhouwen, schilderen, modeltekenen, etsen, druktechnieken en had hij vele museums en kunstexposities bezocht. In 1967 (18 jaar) ging Jon Gardella naar Italië om te studeren aan de Academia di Belle Arti in Rome. In 1968 vervolgde hij zijn studie aan de Rijksacademie in Amsterdam die hij in 1972 voltooide. Zijn generatie studenten zijn nu als de groep van figuratieve abstractie. Jon is erg geïnspireerd door de Etruskische cultuur. In Gardella's werk zit een diepgaande compassie voor de natuur en alle levensvormen. Het werk bevat vloeiende lijnen, de arabesque, de gulden snede en de vloeiende overgangen van ene vorm in de andere. In 1997 bracht de toenmalige koningin een bezoek aan zijn atelier in Garnwerd.

u. Historische begraafplaats.

Midden op de wierde heeft ook een kerk gestaan. Nu rest alleen nog het kerkhof.

v. Wierde Bellingeweer.

Oorspronkelijk is het een zelfstandig dorpje geweest, gebouwd op een **wierde**. Het had een eigen **kerk**, die in 1824 is afgebroken. Het **kerkhof** is bewaard gebleven

w. Diverse historische panden aan de Bellingeweer en Hoofdstraat.

